

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Хабло Оксани Юрїївни на дисертаційне дослідження Околотенка Дмитра Сергійовича на тему «Процесуальні строки на стадії досудового розслідування», подане до захисту у спеціалізовану вчену раду Національної академії внутрішніх справ на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Для успішного виконання завдань кримінального провадження велике значення приділяється фактору часу. Не випадково кримінальне процесуальне законодавство обмежує низку процесуальних дій та рішень конкретно визначеними строками. Адже найбільш результативним способом забезпечення своєчасності дій учасників кримінального провадження є встановлення строків процесуальної діяльності. Зокрема, збирання та перевірка доказів вимагає часових обмежень, не можна допустити, щоб процес доказування продовжувався надмірно довго.

Варто зауважити, що інститут процесуальних строків фактично «пронизує» кримінальне провадження загалом, і досудове розслідування зокрема. Строки починають спливати від отримання заяви чи повідомлення про кримінальні правопорушення до прийняття остаточного рішення у цьому кримінальному провадженні. При цьому, як учасники кримінальних процесуальних правовідносин, так і суспільство в цілому зацікавлені в тому, щоб права та обов'язки, що складають зміст цих правовідносин, здійснювалися не тільки належним чином, а й своєчасно у встановлені строки.

Викладене вище засвідчує актуальність, теоретичну і практичну значущість обраної теми дисертаційного дослідження, у якому на основі доктринальних положень кримінального процесу, з урахуванням правозастосовної практики обґрунтовано низку положень і висновків щодо процесуальних строків на стадії досудового розслідування.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. Вивчення дисертації та наукових публікацій здобувача свідчить про те, що правильно встановлення мети, об'єкта, предмета і завдань наукової роботи

зумовило відповідну логічну структуру та уможливило здійснення усебічного й повного дослідження обраної теми у межах визначених обсягів.

При написанні роботи автор проаналізував достатню кількість джерел (200 найменувань), ґрунтовно та критично вивчив праці як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, що дало змогу вирішити важливу наукову задачу, дати відповіді на актуальні й суттєві для науки кримінального процесу та правозастосовної практики питання, сформулювати пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення інститут процесуальних строків на стадії досудового розслідування.

Обґрунтованість та достовірність сформульованих у дисертації наукових положень, висновків, пропозицій і рекомендацій визначається та забезпечується емпіричною базою дослідження, яку становлять рішення Конституційного Суду України та постанови Верховного Суду; рішення у справах, які розглядав Європейський суд з прав людини; ухвали та вирoki національних судів, у тому числі і ті, які розміщені в Єдиному державному реєстрі судових рішень; результати вивчення матеріалів 140 кримінальних проваджень; узагальнені результати анкетування 115 детективів/слідчих/дізнавачів, адвокатів, суддів м. Києва, Львівської, Дніпропетровської, Закарпатської та Вінницької областей; офіційні статистичні й аналітичні дані, опубліковані на сайтах Офісу Генерального прокурора та Судової влади України. Під час підготовки дисертаційного дослідження використано власний практичний досвід слідчої діяльності автора.

Результати наукового дослідження апробовано у виступах автора на міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах та опубліковано в 9 наукових публікаціях, серед яких чотири статті – у виданнях, що включені МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, а також п'ять тез у збірниках доповідей, оприлюднених на конференціях, круглих столах.

Отже, дисертаційне дослідження Д. С. Околотенка на тему «Процесуальні строки на стадії досудового розслідування» виконане на високому науковому

рівні, а публікації здобувача є взаємовідповідними та відбивають зміст і сутність обраної наукової проблематики.

Новизна представлених теоретичних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. Дисертація Д. С. Околотенка є одним із перших у вітчизняній юридичній науці комплексним дослідженням, в якому на основі доктринальних положень кримінального процесу, з урахуванням правозастосовної практики обґрунтовано низку положень і висновків щодо процесуальних строків на стадії досудового розслідування. До найважливіших положень, що містять наукову новизну, слід віднести такі:

вперше:

– з позиції доступу потерпілого до правосуддя визначено необхідність законодавчо забезпечити інформування не тільки підозрюваного, але і потерпілого про ініціювання питання щодо продовження строків досудового розслідування. У зв'язку з чим сформульовано пропозиції про внесення відповідних доповнень до ст. ст. 295, 295-1 КПК України;

– запропоновано прокурорський нагляд за кримінально-процесуальними строками на стадії досудового розслідування розглядати, як такий, що передбачає: діяльність прокурора щодо розгляду скарг на порушення розумних строків; діяльність прокурора щодо продовження строків досудового розслідування; діяльність прокурора щодо забезпечення своєчасного збирання доказів у кримінальному провадженні, а також здійснення інших процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень слідчим, дізнавачем у встановлені кримінальним процесуальним законом строки.

удосконалено:

– твердження про те, що подання скарг до прокурора вищого рівня на тривале провадження не можуть розглядатися як ефективний засіб прискорення досудового розслідування, а сам прокурорський нагляд не відображає змагальний характер кримінально-процесуальної діяльності під час розгляду скарги на порушення розумних строків кримінального провадження;

– класифікацію строків досудового розслідування у порядку компаративного аналізу законодавчої практики європейських країн, а також країн Середнього та Дальнього Сходу;

– твердження про те, що строк із дня винесення постанови про зупинення досудового розслідування до дня її скасування прокурором включається у строки досудового розслідування, що визначені у ст. 219 КПК України;

– підхід, відповідно до якого строки залежно від їхньої ролі (функції) у кримінальному провадженні диференціюються на: процесуальні строки як гарантії прав, свобод учасників кримінального провадження та виконання ними своїх обов'язків; процесуальні строки як гарантії забезпечення швидкого, своєчасного, оперативного і водночас повного та об'єктивного досудового розслідування.

набуло подальшого розвитку:

– визначення недоліків нормативної регламентації щодо терміну дії запобіжного заходу у вигляді застави;

– пропозиції науковців щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства в частині нормативного закріплення у положеннях законодавства конкретного строку усунення прокурором виявлених недоліків у разі повернення обвинувального акту прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України;

– співвідношення понять «завершення» та «закінчення» досудового розслідування;

– визначення недоліків нормативної регламентації звернення до слідчого судді у порядку ч. 6 ст. 28 КПК України.

Окрім розглянутих вище, в роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації, які в сукупності забезпечують цілісність наукової новизни проведеного Д. С. Околотенком дослідження.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обґрунтованість результатів дослідження, положень та висновків дисертаційної

роботи Д. С. Околотенка не викликає суттєвих зауважень. Усі наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертації, достатньою мірою обґрунтовані та відповідають меті та завданням роботи, викладені у загальних висновках та висвітлені в опублікованих працях здобувача.

Зроблені Д. С. Околотенком наукові висновки мають вагому аргументацію, є належним чином обґрунтованими. Висновки дисертаційної роботи викладені автором чітко, коректно і логічно витікають із отриманих результатів, а рекомендації ґрунтуються на висновках дослідження. Підтвердженням достовірності наукових положень і висновків, викладених в дисертації, є належна методологія дослідження.

Дисертаційне дослідження Д. С. Околотенка виконано відповідно до Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019). Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021; Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів НАПрН України від 3 березня 2016 року). Робота узгоджується з Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науковотехнічних розробок на період до 2021 року (постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942); Тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454) та виконана відповідно до Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2021–2024 роки (рішення Вченої ради НАВС від 21 грудня 2020 року, протокол № 23).

Обґрунтованість наукових положень дисертації забезпечується належною джерельною базою дослідження, достатніми емпіричними даними.

Отже, результати дисертаційного дослідження Д. С. Околотенка, які виносяться на захист є достатньо аргументованими, обґрунтованими, логічними

та переконливими, мають належний ступінь наукової новизни та практичне значення.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Встановлюючи завдання дисертаційного дослідження в межах окресленої мети, автор підходить до їхньої деталізації обґрунтовано та логічно, визначаючи наступні:

- розкрити поняття, систему та значення процесуальних строків на стадії досудового розслідування;

- висвітлити виникнення та розвиток законодавства про процесуальні строки в Україні та практики його застосування;

- з'ясувати досвід зарубіжних країн в питаннях законодавчого закріплення і практики застосування процесуальних строків досудового розслідування;

- охарактеризувати процесуальні строки в провадженнях про злочини;

- висвітлити строки досудового розслідування кримінальних проступків;

- розглянути інші процесуальні строки на стадії досудового розслідування;

- здійснити аналіз прокурорського нагляду за процесуальними строками на стадії досудового розслідування;

- розкрити зміст відомчого контролю за процесуальними строками на стадії досудового розслідування;

- охарактеризувати судовий контроль за процесуальними строками на стадії досудового розслідування.

Високий рівень виконання поставленого наукового завдання забезпечено належною методологією дослідження. Автором успішно застосовано як загальнонаукові, так і спеціальні методи. Зокрема, метод діалектики, застосований автором з метою поглиблення понятійного апарату; порівняльно-історичний метод застосовувався для встановлення еволюційних змін та розвитку кримінального процесуального законодавства шляхом співвідношення та порівняння окремих правових приписів КПК України 2012 року та КПК

України 1960 року; порівняльно-правовий метод знайшов своє відображення під час зіставлення міжнародного кримінального процесуального та положень українського законодавства; формально-юридичний – при дослідженні положень кримінального процесуального законодавства щодо регламентації інституту процесуальних строків; метод системного аналізу законодавства сприяв виявленню процесуальних прогалин; логіконормативний – для формулювання та обґрунтування змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства; метод узагальнення був застосований для формулювання висновків. Використовувалися також соціологічний метод – для з'ясування думки практичних працівників щодо проблем дисертаційного дослідження та статистичний – для підкріплення певних тверджень статистичними даними.

Отже, поставлені наукові завдання виконано на належному методологічному рівні, а дисертант опанував необхідні компетенції для рівня доктора філософії.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що сформульовані дисертантом у роботі висновки й пропозиції впроваджено та використовуються у науковій, законотворчій, правозастосовній діяльності та освітньому процесі, про що свідчать акти впровадження, надані в якості додатків до дисертаційної роботи. Зокрема, у *законотворчій діяльності* – при внесенні змін і доповнень до норм КПК України з метою вдосконалення положень, які регламентують порядок реалізації процесуальних строків на стадії досудового розслідування (лист до Комітету Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності від 23 травня 2024 року); *правозастосовній діяльності адвокатів* (акт про впровадження наукових розробок дисертаційного дослідження в практичну діяльність ГУНП в Луганській області від 26 квітня 2024 року).

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження Д. С. Околотенка має чітку структуру, що відповідає вимогам МОН України та порядку присудження ступеня доктора філософії. Робота

складається із вступу, трьох розділів, що поєднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (200 найменувань) та чотирьох додатків. Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок, із них основний обсяг тексту – 164 сторінки.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати рецензованого дослідження. Анотація викладена українською і англійською мовами.

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, охарактеризовано ступінь її наукової розробки, зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дисертаційного дослідження, емпіричну базу, сформульовано наукову новизну, практичне значення результатів та зазначено інформацію про апробацію дисертації.

У **розділі 1** «Генезис і розвиток законодавства та практики застосування процесуальних строків на стадії досудового розслідування» містяться три підрозділи: 1.1. Поняття, система та значення процесуальних строків на стадії досудового розслідування; 1.2. Виникнення та розвиток законодавства про процесуальні строки в Україні та практика його застосування; 1.3. Досвід зарубіжних країн в питаннях законодавчого закріплення і практики застосування строків досудового розслідування. В межах цього розділу запропоновано систему процесуальних строків у досудовому провадженні розглядати як таку, що охоплює: процесуальні строки як гарантії прав, свобод учасників кримінального провадження та виконання ними своїх обов'язків; процесуальні строки як гарантії забезпечення швидкого, своєчасного, оперативного і водночас повного та об'єктивного досудового розслідування.

Розділі 2 «Загальна характеристика та правова регламентація процесуальних строків на стадії досудового розслідування» складається із таких підрозділів: 2.1. Строки досудового розслідування в провадженнях про злочини; 2.2. Строки досудового розслідування кримінальних проступків; 2.3. Інші строки у стадії досудового розслідування.

В межах цього розділу висвітлено проблемні питання законодавчого забезпечення та правозастосовної практики порядку обчислення процесуальних строків в провадженнях про злочини у разі продовження строків досудового розслідування, скасування постанови про зупинення досудового розслідування, повернення обвинувального акту прокурору в порядку п. 3 ч. 3 ст. 314 КПК України, а також процесуальних наслідків направлення обвинувального акту до суду із порушенням строків кримінального провадження.

У розділі 3 «Прокурорський нагляд, відомчий та судовий контроль за процесуальними строками на стадії досудового розслідування» містяться три підрозділи: 3.1. Прокурорський нагляд за процесуальними строками на стадії досудового розслідування; 3.2. Відомчий контроль за процесуальними строками на стадії досудового розслідування; 3.3. Судовий контроль за процесуальними строками на стадії досудового розслідування.

В межах цього розділу доведено, що подання скарг до прокурора вищого рівня на тривале провадження не може розглядатися як ефективний засіб прискорення досудового розслідування, а сам прокурорський нагляд не відображає змагальний характер кримінально-процесуальної діяльності під час розгляду скарги на порушення розумних строків кримінального провадження. У зв'язку з цим обґрунтовано доцільність уповноважити виключно слідчого суддю на розгляд скарг щодо прискорення розслідування, адже саме така процедура має на меті забезпечити змагальність сторін з обґрунтуванням наявності ознак затягування досудового розслідування та необхідності його пришвидшення та встановлення строків для проведення тих чи інших слідчих (розшукових) дій.

Після кожного розділу та наприкінці дисертаційного дослідження Д. С. Околотенком наводяться **висновки**, які відповідають завданням та меті роботи, узгоджуються з отриманими результатами, мають належну аргументацію, є обґрунтованими і характеризуються належним рівнем достовірності.

Список використаних джерел складається з 200 найменувань та

включає публікації як у вітчизняних, так і у зарубіжних виданнях.

Вищенаведене дозволяє стверджувати, що дисертація Д. С. Околотенка відповідає існуючим вимогам та є завершеною науковою працею.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Отримані результати дисертаційного дослідження Д. С. Околотенка на тему «Процесуальні строки на стадії досудового розслідування» можуть бути рекомендовано для використання в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного профілю, у науково-дослідних розробках наукових установ, під час підготовки наукових публікацій та монографій, планування та проведення досліджень за цим напрямом, а також у практичній діяльності.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача.

У цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю, необхідно звернути увагу на окремі дискусійні питання, які, на нашу думку, потребують або додаткової аргументації, або спеціальних пояснень під час захисту:

1. У підрозділі 2.2. автор досліджує проблемні питання визначення строків досудового розслідування кримінальних проступків та звертає увагу на недоліки нормативної регламентації строку затримання особи, яка вчинила кримінальний проступок (ст. 298-2 КПК України). Зокрема, автор вказує, «службовими особами, наділеними правом затримувати підозрюваного у вчиненні кримінального проступку, є згідно з ч. 3 ст. 298-2 КПК «уповноважені особи» та «дідзнавач». Проте, яка саме службова особа – «уповноважена особа» чи «дідзнавач» – має право затримати особу на 3 години, 72 години та 24 години, а також чи входить строк затримання на 3 години до строків затримання на 24 та на 72 години або є окремим строком затримання – законодавець відповіді не надав, що призводить різного трактування цих строків учасниками кримінального провадження».

Втім, дисертанту варто було б не лише акцентувати увагу на проблемних питаннях регламентації строку затримання особи під час досудового

розслідування кримінальних проступків, а й запропонувати шляхи їх вирішення.

2. В підрозділі 2.3. роботи (сторінки 109-110) автор вказує, що «усі запобіжні заходи, які визначені законом, обираються на строк, визначений ухвалою, але не більше 60 днів. Зокрема: у ст. 197 КПК України визначено строк дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою або продовження строку тримання під вартою, який не може перевищувати шістдесяті днів; у ч. 6 ст. 181 КПК України закріплено строк дії ухвали слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом, який не може перевищувати двох місяців. У разі необхідності строк тримання особи під домашнім арештом може бути продовжений за клопотанням прокурора в межах строку досудового розслідування».

Вказане вище твердження містить термінологічні суперечності, адже не варто ототожнювати строк 60 днів (строк дії ухвали слідчого судді про тримання особи під вартою) та строк 2 місяці (строк дії ухвали слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом). Адже ці строки відрізняються тривалістю (2 місяці може тривати і 62 дні) та порядком обчислення.

Втім, перелічені зауваження і побажання мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

За своєю актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю та практичною значущістю одержаних результатів, а також за авторськими публікаціями ця робота є вагомим внеском в розвиток вітчизняної науки в галузі кримінального процесу.

Відсутність порушень академічної доброчесності. У ході вивчення як дисертаційного дослідження, так і наукових публікацій, фактів порушень академічної доброчесності не виявлено. Дисертація Д. С. Околотенка на тему «Процесуальні строки на стадії досудового розслідування» є оригінальною, самостійно виконаною науковою працею.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертація Околотенка Дмитра Сергійовича на тему «Процесуальні строки на стадії досудового розслідування», подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, містить нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем процесуальних строків на стадії досудового розслідування.

2. За актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів дисертація Околотенка Д. С. відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261 (зі змінами і доповненнями від 03.05.2024 № 507), наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами й доповненнями від 31.05.2019 № 759) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 (зі змінами й доповненнями від 03.05.2024 № 507), а її автор – Околотенко Дмитро Сергійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**завідувач кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент**

Оксана ХАБЛО